

5. Паніна Н.В. Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг. К.: ТОВ “Вид-во Софія”, 2005. 160 с.

6. Пасько І. Українська ідея на тлі європейської культури // Схід. 1996. № 5-6. С. 4-11.

7. Плотницька І. Поняття екології мови в державному управлінні і мовознавстві // Вісн. НАДУ. 2004. № 1. С. 196–201.

Саміленко Ірина Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Красницька Анжела Віталіївна, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Терміни, як і будь-які інші мовні одиниці, є неоднорідними. Вони групуються за різними принципами: за змістом, за функціями, за мовною формою, за лексико-граматичним принципом терміни класифікуються за частинами мови. Терміни можна класифікувати за галузями знань і сферами діяльності: наука, управління, культура. Можна також виділити терміни суспільних, природничих і технічних наук (тут виділяється клас наукових термінів, який включає багато підкласів). Має місце також класифікація термінів на універсальні (для різних сфер, які є споріднені), унікальні (лише для певної сфери), авторські терміни (лише для певного аспекту, який розглядається). Основою класифікації може бути лексико-семантична ознака. Терміни кожної групи об'єднані одним родовим поняттям, яке відображено у назві групи. Усередині кожної групи терміни однорідні, адже мають однаковий набір ознак і загальне родове поняття.

Юридична термінологія є неоднорідною за походженням, змістом, структурою. Слід зазначити, що сьогодні у науковій літературі відсутні чіткі принципи й критерії класифікації юридичних термінів. Залежно від різних критеріїв юридичні терміни поділяють на: термінологію права (закону) і термінологію правознавства (юриспруденції); загальноправові, галузеві, міжгалузеві; вертикальні і горизонтальні; терміни спостереження (класи реальних об'єктів) і теоретичні (абстрактні поняття) терміни; за наявністю дефініцій (терміни, дефіновані та недефіновані у законі).

С. П. Хижняк, досліджуючи розвиток термінологічності юридичної термінології, виділяє три види юридичних термінів залежно від міри термінологізації: прототерміни, терміноїди і терміни, які бувають дефінованими і недефінованими [1, с. 123].

Класифікація, розроблена А. С. Піголкиним, проводиться за вертикальним і горизонтальним принципами. На вершині вертикальної класифікації буде термінологія, закріплена в Основному законі й інших законодавчих актах. Горизонтальна термінологія охоплює різні види міжгалузевих і галузевих терміносистем. Міжгалузєва термінологія – це терміни, що використані в декількох галузях права [2, с. 22].

Л. І. Чулінда також юридичну термінологію класифікує за вертикальним і горизонтальним принципом. Вершину вертикальної термінології становить термінологія, закріплена в Конституції. Вона виражає і позначає поняття узагальненого значення (державний орган, закон, законодавство, недоторканність житла, законні інтереси). До горизонтальної термінології відносять різні види міжгалузєвої та галузєвої термінології. Міжгалузєву термінологію використовують у кількох галузях законодавства (матеріальна відповідальність, значна шкода). Галузєва термінологія обслуговує окрему галузь законодавства, в інших галузях не вживається (правочин, давність вчинення злочину) [48, с. 26].

Е. Ф. Скороходько розрізняє групи термінів, які функціонують у межах одного тексту: а) інтрагалузєві (спеціальні терміни тієї галузі, якій належить конкретний текст); б) екстрагалузєві (спеціальні терміни інших галузей); в) загальнонаукові, загальнотехнічні та міжгалузєві терміни [49, с. 78].

А. В. Красницька подає класифікацію термінів, що зустрічаються у нормативно-правових та індивідуальних актах, використовуючи такі групи підстав класифікації: 1. За сферою використання та поширення: а) загальнонаукові терміни – використовуються здебільшого в усіх галузях наукових знань із загальновідомим змістом. Їх уживання у нормативно-правових та індивідуальних актах можливе лише в тому значенні, яке вони мають у літературній мові; будь-якого спеціального змісту вони не повинні мати: аналіз, аргумент, закон, інтеграція, класифікація, метод, об'єкт, синтез, система тощо; б) спеціальні терміни – вживаються фахівцями певної галузі знання. У свою чергу, спеціальні терміни можна поділити на юридичні, економічні, медичні, судово-психіатричні, технічні, фізичні тощо. 2. За галузями права: а) міжгалузєві терміни – громадянин, правосуддя, арешт, злочин, правопорушення тощо;

б) галузеві терміни (сфера вживання обмежується однією галуззю права). Ці терміни і в правотворчості, і в правовій науці, і в правозастосуванні повинні містити лише те значення, яке закріплене за ними у відповідній галузі права. 3. За видами юридичних документів: а) термінологія законодавчих та інших нормативно-правових актів – суспільно небезпечна особа; б) термінологія слідчих документів – протокол слідчої дії, мотивована постанова; в) термінологія судових рішень, вироків – рішення про судові витрати; г) термінологія цивільно-правових договорів – господарський договір; д) термінологія управлінських документів – відбиток печатки, гриф погодження. 4. За генетичною ознакою: а) власне українські терміни – вина, слідство, злочин, підсудний; б) запозичені терміни – аварія, делікт, протокол, шантаж. 5. За ступенем конкретності: а) ті, що вимагають тлумачення (багатозначні) – акт, закон, обвинувачення, санкція, справа; б) однозначні – дієздатність, правопорушник, упізнаний. 6. За ступенем складності: а) однослівні, тобто виражаються за допомогою одного слова – обвинувачення, юриспруденція; б) багатослівні (які виражаються за допомогою комплексу слів) – позбавлення спеціальних прав; в) терміни-аббревіатури та складноскорочені слова – Інтерпол. 7. За способом визначення: а) терміни, що мають визначення в законі; б) терміни, що не мають визначення в законі – підсудність, підслідність тощо. 8. За процесуальною дією (відображення певних процесуальних дій) – виїмка, обшук, огляд. 9. За суб'єктами правовідносин (позначають осіб і колективні органи, які беруть участь у кримінальному судочинстві) – захисник, експерт, підсудний, понятий, потерпілий, свідок. 10. За моментами і частинами процесу судочинства – винесення вироку, судовий розгляд, проведення обшуку. 11. За джерелом доказів (вказують на джерело доказів) – протокол слідчої дії, речові докази, показання свідка, показання обвинуваченого тощо [53, с. 185-187].

Автори підручника “Правнича лінгвістика” вважають, що класифікацію юридичних термінів доцільно здійснювати за двома підставами – вищого і нижчого порядку. У зв'язку з цим вони виділяють наступні види юридичних термінів: 1) за формою виразу у праві: а) юридичні терміни законодавства; б) юридичні терміни доктрини; в) юридичні терміни правозастосовної практики; 2) за належністю до галузей права: а) загальні юридичні терміни; б) галузеві юридичні терміни; в) міжгалузеві юридичні терміни; 3) за способом формування: а) власне юридичні терміни; б) запозичені терміни; 4) залежно від належності юридичних термінів до структурної частини нормативно-правового акта: а) юридичні терміни Загальної частини;

б) юридичні терміни Особливої частини; в) юридичні терміни, які використовуються і в Загальній і в Особливій частинах; 5) залежно від того, в якій структурній частині норми використовуються терміни: а) юридичні терміни гіпотези норми; б) юридичні терміни диспозиції норми; в) юридичні терміни санкції норми [52, с. 166].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що класифікація юридичних термінів є важливою з декількох причин: вона дозволяє прослідкувати особливості вживання одиничного терміна та сукупності термінів у тексті нормативно-правового акта; виявити певні закономірності існування терміна в терміносистемі; сприяє поглибленню і розширенню потенційних можливостей терміна якнайточніше розкривати спеціальне поняття у різних сферах діяльності; надає суттєву допомогу при аналізі всього термінологічного поля правових актів.

Список використаних джерел:

1. Хижняк С.П. Юридическая терминология : формирование и состав. Саратов, 1997. 137 с.
2. Язык закона. Под ред. А. С. Пиголкина. М. : Юрид. лит., 1990. 278 с.
3. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія: Навч. посібник. Київ : Магістр – XXI сторіччя, 2005. 128 с.
4. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті. Київ : Логос. 2006. 180 с.
5. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: Посібник. 2-е вид., доп. і переробл. Київ : Парламент. вид-во, 2006. 528 с.
6. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова [та ін.]; за заг. ред. С. М. Гусарова. Київ : Паливода А. В., 2010. 312 с.